

Wychowanie do życia w rodzinie
Treści programowe dla klas IV-VIII szkoły podstawowej
(program „Wędrując ku dorosłości”)

Podstawa programowa zajęć szkolnych „wychowanie do życia w rodzinie” (rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 roku) została dostosowana do nowego podziału etapów nauczania. Treści programowe tych zajęć, zgodnie z decyzją MEN, są przeznaczone do realizacji w pięciu klasach: od IV do VIII. Nowa podstawa programowa, w porównaniu z poprzednią jest znacznie poszerzona i uszczegółowiona, a treści nauczania sformułowane w języku wymagań zostały podzielone na sześć działów: rodzina, dojrzewanie, seksualność człowieka, życie jako fundamentalna wartość, płodność, postawy.

Seksualność człowieka w nowych podstawach została potraktowana integralnie i powiązana ze wszystkimi wymiarami osoby. Uwzględniono nie tylko aspekt fizyczny, ale także psychiczny, intelektualny, społeczny i moralny człowieka. Takie ujęcie obliguje do zwrócenia szczególnej uwagi na osobowe odniesienie do seksualności (traktowanie podmiotowe), a także uwzględnienie istotnych zagadnień wychowawczych jak: szacunek, miłość i troska o dobro najbliższych.

Rozkład treści nauczania

Wiedza dotycząca rozwoju płciowego, zmian psychicznych, komunikacji w rodzinie i przygotowania do pełnienia przyszłych ról małżeńskich i rodzicielskich jest tak ułożona, aby umożliwiała uczniom nie tylko zdobywanie informacji, ale także pomagała w rozwijaniu kompetencji społecznych.

Niektóre treści programowe mają charakter „dalekosiężny”, dotyczą starszej młodzieży, np. dojrzałość do małżeństwa i założenia rodziny. Niewielka liczba godzin przeznaczona do realizacji tych zajęć (14 godzin dla uczniów w ciągu roku szkolnego) nie pozwala na potraktowanie tych treści w sposób szczegółowy. Na bardziej wnikliwą prezentację tych treści przyjdzie czas w szkole średniej.

Intencją tego programu jest przede wszystkim wsparcie młodych ludzi w ich harmonijnym i bezpiecznym rozwoju.

Klasa IV

1. Funkcje rodziny:

- prokreacyjna i opiekuńcza,
- wychowawcza i psychiczno-uczuciowa,
- ekonomiczna,
- rekreacyjna – towarzyska i kulturowa,
- socjalizacyjna i integracyjno-kontrolna.

2. Relacje w rodzinie

- miejsce dziecka w rodzinie i jego rola,
- odpowiedzialność wszystkich członków za atmosferę panującą w rodzinie: uprzejmość, uczynność,
- okazywanie szacunku rodzicom, dziadkom, rodzeństwu; sposoby wyrażania wdzięczności,
- tradycje rodzinne i wspólne świętowanie,
- zasady *savoir-vivre* wobec najbliższych i w różnych sytuacjach społecznych.

3. Dojrzewanie

- Człowiek – istota płciowa,
- charakterystyka zmian fizycznych i psychicznych okresu adolescencji (dziewcząt i chłopców),
- higiena okresu dojrzewania.

4. Życie jako fundamentalna wartość

- rozwój prenatalny dziecka,
- przyjęcie dziecka do rodziny,

- postawa szacunku i troski wobec życia i zdrowia dziecka.

5. Prawo człowieka do intymności

- sfera intymności – sferą bezpieczeństwa,
- potrzeba nieufności i dystansu wobec obcych ludzi,
- prawo nietykalności osobistej i ochrona tego prawa.

Klasa V

1. O budowaniu bliskich relacji w rodzinie

- rodzina miejscem zaspokojenia potrzeb człowieka (biologicznych, fizycznych, emocjonalnych, intelektualnych, i duchowych),
- budowanie relacji a uczucia, postawy i zachowania,
- rodzaje uczuć,
- sposoby wyrażania i komunikowania uczuć, w tym wyrażanie postawy miłości do najbliższych.

2. Formacyjna rola rodziny w zakresie:

- przekazywania wiedzy o życiu, człowieku i świecie,
- kształtowania postaw,
- ćwiczenia umiejętności,
- tworzenia hierarchii wartości,
- uczenia norm i zgodnych z nimi zachowań.

3. Komunikacja w rodzinie

- czynniki wspierające komunikację w rodzinie,
- najczęstsze przyczyny konfliktów rodzinnych,
- sposoby rozwiązywania konfliktów,
- umiejętność przeproszenia i wybaczenia.

4. Czas wolny

- sposoby wykorzystania czasu wolnego; rozwijanie pasji, zainteresowań,
- umiejętność organizowania świętowania i kultywowania tradycji rodzinnych, narodowych i regionalnych,
- rola kontaktów ze światem kultury i przyrodą,
- *savoir-vivre* – zachowanie w kontakcie z przyrodą i w miejscach związanych z kulturą (w teatrze, w filharmonii, w kinie).

5. Budowanie relacji koleżeńskich i przyjacielskich

- umiejętność tworzenia relacji międzyludzkich,
- znaczenie relacji międzyosobowych w rozwoju społeczno-emocjonalnym,
- podtrzymywanie więzi koleżeńskich i przyjacielskich,
- warunki przyjaźni,
- przyjaźń szkołą charakteru,
- pozytywny stosunek do niepełnosprawnych kolegów i przyjaciół.

6. Problemy rozwoju psychofizycznego dziewcząt i chłopców

- odmienność tempa rozwoju nastolatków,
- akceleracja – przyspieszenie rozwoju fizycznego,
- labilność emocjonalna w okresie pokwitania,
- wyjaśnienie wątpliwości związanych z rozwojem adolescentów.

7. Media – zalety i minusy

- świadome korzystanie ze środków społecznego przekazu,
- wybór określonych treści,
- limitowanie czasu poświęconego mediom.

Klasa VI

1. Rodzina w społeczeństwie

- typy i struktury rodziny: wielopokoleniowa, pełna, niepełna, zrekonstruowana,
- rodzina zastępcza; adopcja.

2. Pomoc instytucjonalna rodzinie

- w sytuacji choroby,
- zachowań ryzykownych i uzależnienia,
- ubóstwa i bezrobocia,
- problemów pedagogicznych, psychologicznych i prawnych.

3. Komunikacja interpersonalna

- zasady i znaczenie komunikacji międzyludzkiej,
- odpowiedzialność za manifestowane reakcje – wypowiedane i pisane słowa (również w Internecie),
- radzenie sobie w sytuacji presji grupy,
- kształtowanie i wyrażanie postaw asertywnych,
- sposoby odmawiania tak, by nie ranić drugiej osoby,
- sposoby radzenia sobie w sytuacjach konfliktu i stresu.

4. Higiena i zdrowie nastolatków

- zasady właściwego odżywiania i higienicznego trybu życia,
- typowe kłopoty nastolatka (z cerą, potliwością, przetłuszczaniem się włosów),
- zasady higieny osobistej, ubioru, otoczenia,
- właściwe odżywianie; zaburzenia funkcjonowania organizmu w przypadku anoreksji i bulimii,
- higieniczny tryb życia: sen, odpoczynek.

5. Obrona własnej intymności

- szacunek dla ciała w kontekście godności człowieka,
- zachowania, które łamią prawo do intymności,
- sytuacje, które naruszają intymność,
- asertywność wobec próby naruszenia sfery intymnej,
- konieczność wypracowania postawy czujności wobec dwuznacznych zachowań innych osób.

6. Media – za i przeciw

- specyfika mediów,
- zagrożenie uzależnieniem od gier komputerowych,
- cyberprzemoc (stalking, cyberbulling),
- media społecznościowe (hejting),
- strony pornograficzne (przedmiotowe traktowanie człowieka; możliwość uzależnienia).

Klasa VII

1. Dojrzałość – to znaczy...

- kryteria dojrzałości (biologiczna, psychiczna, społeczna, prawna),
- samowychowanie, samodyscyplina a samodzielność i wolność.

2. Rozwój fizyczny

- przejawy dojrzewania biologicznego dziewcząt i chłopców,
- problemy okresu dojrzewania.

3. Zmiany psychiczne okresu dojrzewania

- burzliwe wzrastanie,
- krytycyzm wobec dorosłych,
- poszukiwanie własnej tożsamości.

4. Przekazywanie życia

- małżeństwo – miłość i odpowiedzialność,
- działanie hormonów płciowych.

5. Mężczyzna i kobieta. Układ rozrodczy

- budowa i działanie męskiego układu płciowego,
- budowa i działanie żeńskiego układu płciowego.

6. Ciąża – czas oczekiwania

- zapłodnienie,
- rozwój dziecka, okres zarodkowy, płodowy,

- przebieg ciąży.
7. Pierwsze kroki w szczęśliwe dzieciństwo
- rola miłości matki i ojca od poczęcia dziecka,
 - szkoła rodzenia,
 - naturalny poród,
 - karmienie naturalne,
 - przyjęcie dziecka jako nowego członka rodziny,
 - gdy rodzi się dziecko niepełnosprawne...
8. Rozwój człowieka
- okres noworodkowy,
 - okres niemowlęcy,
 - okres przedszkolny,
 - młodszy wiek szkolny,
 - starszy wiek szkolny,
 - dorosłość,
 - starość.
9. Komunikacja w rodzinie
- rola rozmowy,
 - uczucia – ich rola,
 - warunki dobrej komunikacji międzyosobowej.
10. *Savoir-vivre*, czyli sztuka życia
- rola *savoir-vivre* w życiu człowieka,
 - właściwy ubiór,
 - dobre maniery w praktyce,
 - asertywność – dobra ochrona.
11. Pierwsze uczucia
- fascynacje płcią przeciwną, zachowania,
 - randki – motywy umawiania się,
 - spotkania i rozstania.
12. Zagrożenia, uzależnienia
- utrata wolności,
 - rodzaje uzależnień,
 - czynniki ryzyka,
 - co sprzyja uzależnieniom,
 - uzależnienie od substancji psychoaktywnych.
13. Uzależnienia behawioralne
- uzależnienia od komputera i Internetu,
 - fonoholizm,
 - zakupoholizm,
 - autoagresja,
 - pornografia.
14. Rola autorytetu w życiu człowieka
- autorytet w relacji osobowej,
 - autorytet a idol,
 - gdy upada autorytet...

Klasa VIII

1. Rozwój psychoseksualny człowieka
- cielesność, płciowość, seksualność,
 - różnice w rozwoju psychoseksualnym dziewcząt i chłopców,
 - identyfikacja z własną płcią,
 - męskość, kobiecość; komplementarność płci.

2. Miłość w życiu człowieka

- budowanie relacji międzyosobowych w okresie młodzieńczym,
- zakochanie i miłość,
- rodzaje miłości i etapy jej rozwoju.

3. Odpowiedzialność w przeżywaniu własnej płciowości i budowanie szczęśliwych więzi

- integracja seksualna,
- prawo pierwszych połączeń,
- wzajemna pomoc i szacunek,
- związek między aktywnością seksualną a miłością i odpowiedzialnością,
- problemy z przedmiotowym traktowaniem człowieka w dziedzinie seksualnej,
- argumenty biomedyczne, psychologiczne, społeczne i moralne za inicjacją seksualną w małżeństwie.

4. Przedwczesna inicjacja seksualna

- przyczyny, skutki i profilaktyka,
- choroby przenoszone drogą płciową, w tym AIDS (specyfika, rozwój, i objawy; profilaktyka),
- ciąża nieletnich; zagrożenie aborcją,
- różne odniesienia do seksualności: permisywne, relatywne i normatywne.

5. Płodność człowieka

- charakterystyka płodności mężczyzny i kobiety,
- metody rozpoznawania płodności, ich przydatność w planowaniu rodziny i diagnostyce zaburzeń,
- problemy z płodnością, przyczyny, skutki, profilaktyka i leczenie,
- zapłodnienie *in vitro* a naprotechnologia,
- antykoncepcja i jej rodzaje; ocena w aspekcie medycznym, psychologicznym, ekologicznym, ekonomicznym, społecznym i moralnym,
- różnice między antykoncepcją a naturalnym planowaniem rodziny.

6. Rodzina w kontekście trwałości małżeństwa, miłości, wzajemnego szacunku i troski

- dojrzałość do małżeństwa i założenie rodziny,
- kryteria wyboru małżonka,
- motywy zawierania małżeństwa,
- czynniki warunkujące trwałość małżeństwa,
- powodzenie relacji małżeńskiej i rodzinnej,
- troska o osoby chore i niepełnosprawne,
- sytuacja rodziny w przypadku śmierci dziecka przed narodzeniem,
- śmierć w rodzinie i współtowarzyszenie bliskim w przeżywaniu żałoby,
- zachowanie pamięci o zmarłych.

7. Rodzina a normy i prawo

- normy moralne w życiu małżeńskim i rodzinnym.
- przepisy prawa chroniące rodzinę.